

8. Piccione, M. and A. Rubinstein. 1997. On the Interpretation of Decision Problems with Imperfect Recall. *Games and Economic Behaviour* 20, 3-24.
9. Rubinstein, A. 1997. Modelling Bounded Rationality. The MIT Press. Chapter 4, 1-201.
10. Rubinstein, A. and A. Wolinsky. 1990. On the Logic of 'Agreeing to Disagree' Type Results. *Review of Economic Studies* 44, 393-406.
11. Rubinstein (eds). 1990. Game Theory in Economics, Edward Elgar.
12. Rubinstein, 2005. Lecture Notes in Microeconomics (modeling the economic agent), Princeton University Press.
13. Selten, R. 1989. Evolution, Learning and Economic Behavior. Nancy Schwartz Lecture. Kellogg Foundation.
14. Simon, H. 1955. A Behavior Model of Rational Choice. *Quarterly Journal of Economics* 69. 99-118.
15. Simon, H. 1976. From Substantive to Procedural Rationality. In: S. Latsis ed. Methods and Appraisal in Economics. NY: Cambridge University Press, 129-148.
16. Tversky, A. and D. Kahneman, 1981. The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. *Science* 211, 453-458.

**УДК 338.57:551:341(075.8) Ст. наук. співроб. О.В. Садченко, д-р екон. наук;
проф. С.К. Харічков, д-р екон. наук; аспір. Н.В. Скорик – Інститут
проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України**

НАЦІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРОЗМАЇТТЯ У ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОМУ ПРОСТОРИ

Розглядається вплив глобалізації на природно-ресурсний потенціал України. Встановлено чотири основні причини зменшення біорозмаїття. В Екологічній Конституції Землі запропоновано передбачити розділи, пов'язані із проблемою збереження біорозмаїття. На міжнародному рівні повинні вирішуватися як політичні, соціальні, так і еколого-економічні проблеми. Під час прийняття рішень у різних сферах людської діяльності на національному та глобальному рівнях треба враховувати їхній вплив на навколишнє середовище та обґрунтовувати його економічно.

Ключові слова: національні програми, конвенції, збереження біорозмаїття, економіко-екологічне співробітництво, економіко-правовий простір, інтеграційні процеси, нормативно-правове забезпечення, Глобальний Форум з Біорозмаїття, міжнародне співробітництво.

**Senior research officer O.V. Sadchenko; prof. S.K. Kharichkov;
post-graduate N.V. Skoryk – The Institute of Market Problems
and Economic and Ecological Researches of the NAS of Ukraine**

National programs on conservation of biological diversity in global economic legislation space

In the paper we discuss the influence of globalization on natural resources potential of Ukraine. The four main reasons of reducing the biodiversity are investigated. In Ecological Constitution of the Earth it is necessary to foresee the chapters related with the biodiversity preservation problem. At the international level the political, social, and ecological-economic problems must to be solved. Decision making in different spheres of human activities at national and global levels must be grounded on assessment of ecological impacts and be economically argued.

Keywords: national program, convention, conservation of biodiversity, economic-ecological collaboration, economic and ecological law, integration processes, legal aspects and legislative background, Global Biodiversity Forum, international cooperation.

У наш час важливою проблемою є стабілізація екологічної ситуації на планеті, охорона глобальних природно-суспільних благ. Проблемою є відсутність єдиних концептуальних основ Екологічної Конституції Землі і належної міжнародної координації щодо питань збереження біорозмаїття. Глобальний характер погіршення якості навколишнього природного середовища зумовлює необхідність об'єднання зусиль всіх країн для запобігання екологічній катастрофі, збереження біосфери Землі, зниження ймовірності виникнення екологічно небезпечних ситуацій, зменшення масштабів їхнього впливу та убезпечення людей. У багатьох країнах прийнято комплексні програми природокористування по всьому природно-продуктовому ланцюжку й по всіх середовищах, підкріплені відповідними диверсифікованими законодавствами. У них закріплено вагомий роль держави щодо регулювання природоохоронної діяльності, визначення права та обов'язку природокористувачів. Існуючі міжнародні структури не мають достатніх повноважень і ресурсів для вирішення глобальних проблем. Віднедавна Україна бере активну участь практично у всіх формах міжнародного співробітництва у природоохоронній сфері. Біорозмаїття для України – це цінність, що має генетичне, соціальне, екологічне, економічне, наукове, культурне, освітнє значення. Адже воно – головний ресурс на планеті, що уможливорює сталий розвиток, збереження середовища перебування й біологічних ресурсів. Тому Екологічна Конституція Землі повинна обов'язково передбачати розділи, пов'язані із проблемою збереження біорозмаїття. Мають вирішуватися як політичні, екологічні, так і економічні завдання на глобальному рівні, зокрема:

- співробітництво та взаємна допомога в науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах, техніко-технологічне співробітництво, охоплюючи систему обміну природоохоронними та ресурсоощадними технологіями (технікою) і інформацією;
- запровадження системи контролю за ходом виконання прийнятих сторонами зобов'язань;
- здійснення міжнародної екологічної експертизи;
- порівнянність (або створення єдиної системи) оцінних економіко-екологічних показників, а також створення довідників єдиної термінології з природокористування;
- організації міжнародного центра термінової екологічної допомоги й створення відповідної системи надання міжнародної допомоги;
- екологічне виховання й освіту;
- генерування нового знання, нових процесів і нових екологічних й екологічно чистих товарів і т.д.

Проблеми еколого-стійкого виробництва на цей час нагально постають перед виробничо-господарською діяльністю і є причиною зменшення біорозмаїття на всій Землі. Сполучення відсталості існуючого технічного базису виробництва із сучасними тенденціями науково-технічної революції порушує екологічну рівновагу і з кожним роком дедалі більше погіршує стан навколишнього природного середовища. Екологізація технологій (виробництва) – це основний захід щодо запобігання негативному впливу виробничих процесів на природне середовище, який повинен розглядатися й впроваджуватися як на національному рівні, так і мати підтримку на глобальному. Створення

єдиного міжнародного центру з екологічної допомоги уможливить здійснення природоохоронних заходів шляхом розробки й впровадження нової техніки і технологій (зокрема маловідхідних), у яких задіяно мінімальну кількість природних ресурсів (або альтернативно можна замінити обмежені ресурси на не-обмежені) і передбачено мінімізацію шкідливих викидів.

На сьогодні існують чотири загальні причини зменшення біорозмаїття: неефективність ринку, державного регулювання, інститутів і низький рівень екологічної культури. Важливою економіко-екологічною причиною, що перешкоджає збереженню біорозмаїття, є розбіжність глобальних і локальних вигід, тобто те, що економічно не вигідне для окремого регіону країни, може виявитися життєво важливим для інших країн, всієї планети. Для світового співтовариства основними умовами вигідності збереження біорозмаїття у конкретному регіоні є дотримання умови перевищення суми локальних і глобальних вигід над локальними витратами. Для збереження біорозмаїття важливим є створення й функціонування природних територій, які потребують особливої охорони. Україна володіє унікальними і найціннішими для всієї планети збереженими територіями, розмаїтістю екосистем, природних ландшафтів. Такі території, природні комплекси та об'єкти, що мають особливе природоохоронне, наукове, культурне, рекреаційне й оздоровче призначення, є загальнонаціональним надбанням. Потрібні кооперація держав для керування глобальним надбанням, координація міжнародних дій з екологічною політикою усередині країни. Відповідно до рішень Стокгольмської конференції (1972), під егідою ООН був створений самостійний орган, на який було покладено міжнародне співробітництво у цій галузі у світовому масштабі. Цей орган отримав назву Програма ООН з навколишнього середовища – ЮНЕП (United Nations Environment Programme). Дедалі вагомішу роль у вирішенні глобальних екологічних проблем відіграє така міжнародна організація, як Глобальний екологічний фонд. Створений на початку 90-х років цей фонд призначений допомагати, здебільшого, країнам, що розвиваються, у вирішенні таких екологічних проблем, які мають планетний характер. У діяльності ГЕФ беруть участь три міжнародні структури: Програма ООН з розвитку, Програма ООН з навколишнього середовища й Всесвітній банк. Як першочергові виділено чотири проблематичні напрямки для фінансування: глобальне потепління клімату, забруднення міжнародних вод, зменшення біорозмаїття та виснаження озонового шару.

Питання збереження біорозмаїття повинні знайти відображення в Екологічній Конституції Землі.

Кожна держава, здійснюючи право на проведення стосовно національної системи навколишнього середовища власної політики, повинна дотримуватись при цьому загальновизнаних принципів й норм сучасного міжнародного права. Нова концепція екологічної безпеки покликана сприяти збереженню й підтримці існуючого природного балансу, стійкому і безпечному розвитку всіх держав. Будь-яка діяльність має здійснюватися так, щоб унеможливити заподіяння збитків не тільки іншим державам, але й усьому міжнародному співтовариству в цілому.

Правовими засобами створення безпечних екологічних умов є як регіональні, так і універсальні міжнародні договори. Тому необхідно формувати екологічний правовий простір і розробити єдиний еколого-економічний, економіко-правовий документ в галузі захисту навколишнього середовища, що став би однією з найважливіших складових екологічної безпеки. Таким документом і є Екологічна Конституція Землі.

Віднедавна набули поширення такі форми міжнародної співпраці, як конвенції, угоди, резолюції, програми. Вони передбачають прийняття країнами зобов'язань з тих або інших аспектів природоохоронної діяльності. Конвенції передбачають застосування цілком конкретних заходів щодо досягнення встановлених цілей і параметрів. Так, у Конвенції про транскордонне забруднення повітря ставляться завдання зі зниження до певного рівня викидів сірки, окислів азоту у встановлених обсягах, а в останні роки – з обмеження викидів стійких органічних сполук і важких металів. У 1996-97 рр. цю конвенцію доповнено угодами про транскордонний вплив промислових аварій, про охорону й використання транскордонних водних шляхів і міжнародних озер, про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті.

Конвенцію зі збереження мігруючих видів диких тварин, яку ще називають Боннською конвенцією (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (Bonn Convention)), було підготовлено й відкрито для підписання у 1979 р. Вона набула чинності у 1983 р. після ратифікації п'ятнадцятьма країнами. Мета – збереження мігруючих видів, охоронний статус яких вважається несприятливим за певними критеріями.

Конвенцію про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як місцеперебування водоплавних птахів (Рамсарская конференція) (Convention on Wetlands of International Importance as Wildlife Habitats, Ramsar), укладено 2 лютого 1971 р. у м. Рамсар (Іран). Метою є виявлення й збереження найцінніших водно-болотних угідь (морські затоки, озера, ділянки долин річок, заболочені території) незалежно від географічного розташування, які за низкою встановлених критеріїв відповідають статусу угідь, що мають міжнародне значення. Проголошення водно-болотного угіддя "що має міжнародне значення" і внесення його до Списку Конвенції означає, що держава бере на себе зобов'язання здійснювати свою діяльність на даному угідді таким чином, щоби сприяти його збереженню й стійкому використанню, а також сприяти охороні, керуванню й раціональному використанню ресурсів мігруючих водоплавних птахів.

Конвенція про охорону дикої фауни, флори й природних середовищ перебування в Європі (Бернська конвенція) (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats – The Bern Convention). Мета – забезпечити охорону дикої фауни, флори й природних місцеперебувань; сприяти міжнародному співробітництву; приділяти особливу увагу рідкісним і найбільш уразливим видам, враховуючи види мігруючі.

Конвенція про охорону всесвітньої культурної й природної спадщини (World Heritage convention). Метою цієї конвенції є встановлення відповідальності за виявлення, захист, охорону й передачу прийдешнім поколінням

культурної й природної спадщини; залучення охорони спадщини у програми розвитку, створення служб, розвиток науково-технічних досліджень, вживання необхідних заходів щодо правового, науково-адміністративного й фінансового захисту спадщини.

Пан-Європейська стратегія збереження біологічної й ландшафтної розмаїтості (Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy). У 1995 р. на Софійській конференції міністрів навколишнього середовища європейських держав під егідою Ради Європи і Європейської Економічної Комісії ООН було підготовлено і прийнято документ "Пан-Європейська стратегія збереження біологічної й ландшафтної розмаїтості" (ПЕС). Мета – істотне зменшення загроз для біологічної й ландшафтної розмаїтості Європи; створення умов для відновлення порушених систем; зміцнення екологічної цілісності всієї Європи; всебічне залучення громадськості до збереження біологічної й ландшафтної розмаїтості.

Глобальний Форум з біорозмаїття (Global Biodiversity Forum – GBF) – незалежний і відкритий механізм для обговорення екологічних, економічних, організаційних і соціальних питань, пов'язаних зі збереженням біорозмаїття, використання біологічних ресурсів. Покликаний підтримувати Конвенцію про біологічну розмаїть на міжнародному, регіональному й національному рівнях.

Програма DIVERSITAS – міжнародна програма розвитку інфраструктури наукових досліджень у галузі збереження біорозмаїття. Програма призначена для реалізації цілей Порядку Денного 21 (Agenda 21) і Конвенції про біологічну розмаїть. У рамках Програми розглядаються як природні, так і соціальні аспекти біорозмаїття. DIVERSITAS започатковано у 1991 р. і вона є єдиною програмою з координації наукових досліджень у галузі біорозмаїття на глобальному рівні. Програма Біологічні Види 2000 (Species 2000) ініційована Міжнародним союзом біологічних наук (International Union of Biological Sciences (IUBS), у співробітництві з Комітетом з наукових і технологічних даних (CODATA) і Міжнародним союзом мікробіологічних товариств (IUMS) у вересні 1994 р. Species 2000 являє собою федерацію організацій, які займаються формуванням баз даних з таксономії. Мета – представити широкому колу користувачів найбільш достовірну й повну інформацію про біологічні види у зручній формі.

UNCTAD розпочав Ініціативу BIOTRADE на третій Конференції Сторін КБР у листопаді 1996 р., поставивши основне завдання – стимулювати розвиток торгівлі й інвестування в біологічні ресурси для забезпечення стійкого розвитку, а також виконання трьох основних цілей Конвенції: збереження біологічної розмаїтості, стійкого використання його компонентів і спільне одержання на справедливій і рівній основі вигід, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів. Ініціатива покликана сприяти країнам, що розвиваються, виробляти кошовні продукти з біологічних ресурсів для місцевого й міжнародного ринку. Глобальна інформаційна інфраструктура з біорозмаїття (The Global Biodiversity Information Facility (GBIF, 1996) – планована віртуальна мережа сумісних розподілених баз даних з біорозмаїття та інструментів, що дають змогу користувачам широко використати наявні дані

з біорозмаїття. Мета створення мережі – забезпечити застандартоване об'єднання й поширення даних з біорозмаїття на глобальному рівні. Мережа буде тісно взаємодіяти з існуючими програмами й організаціями, що займаються створенням, збором і обробкою інформації. Механізм Посередництва Європейського Союзу (ЕС СНМ) призначений для сприяння науково-технічному співробітництву й інформаційному обміну з питань збереження біорозмаїття для країн-членів Європейського Союзу. Міжнародні програми з охорони навколишнього середовища, розроблені як у рамках конвенцій і угод, так і поза ними, мають аналогічні цілі. У 1993 р. прийнято Програму дій з охорони навколишнього середовища для Центральної й Східної Європи як основу для національних урядів, Комісії європейських співтовариств, міжнародних організацій і приватних інвесторів, що діють у регіоні.

В основу стратегії Ганноверської конференції "Основні принципи стійкого просторового розвитку Європейського континенту", що відбулася 7-8 вересня 2000 р., покладено міжконтинентальні відносини як стратегічні елементи Європейського просторового планування.

У ст. 20 Конвенції про біологічну розмаїть відзначено, що країни, які приєдналися до неї, беруть на себе зобов'язання забезпечувати фінансову підтримку й економічні стимули стосовно тих видів діяльності на національному рівні, які спрямовані на досягнення цілей охорони живої природи. Дуже важливо розробити нові правові, економічні й фінансові механізми природоохоронної діяльності на глобальному рівні.

Економіко-правовий простір у глобальному масштабі охоплює міжнародно-правові норми як юридично обов'язкові правила поведінки. Порухення норм міжнародного права дає підставу для міжнародно-правової відповідальності. Основу норм міжнародного права становлять права й обов'язки, якими наділяються держави й інші суб'єкти міжнародного права. Вступаючи у відносини між собою, суб'єкти міжнародного права реалізують свої права й дотримуються обов'язків, що встановлені міжнародно-правовими нормами. Виходячи з дотримання міжнародно-правової норми, суб'єкт міжнародного права може судити як про своє можливе й належне поведіння, так і про можливе й належне поведіння інших суб'єктів міжнародного права. Так, міжнародно-правові норми виконують регулювальну роль у взаєминах, зокрема й в еколого-економіко-правових відносинах суб'єктів міжнародного права. Фундамент міжнародного правопорядку становить низка основних принципів міжнародного права. Під час розгляду питань збереження біорозмаїття на планеті порушення державою якого-небудь основного принципу може розглядатися міжнародним співтовариством як зазіхання на увесь міжнародний правопорядок. До основних належать принципи суверенної рівності, дотримання міжнародних зобов'язань, установлюваних міжнародно-правовими нормами з охорони навколишнього природного середовища, мирного розв'язання екологічних міжнародних суперечок, невтручання у внутрішні справи.

В економіко-правовому полі інвестиції на підтримку унікальних територій для збереження біорозмаїття повинні розподілятися відповідно до важливості й пріоритетності заходів стосовно всієї планети. До однорідних між-

народних відносин варто віднести екологічні міжнародні відносини, що, своєю чергою, зумовлює існування груп і комплексів однорідних міжнародно-правових норм, які мають утворити інститути й галузі екологічного міжнародного права. Під екологічним міжнародно-правовим інститутом розуміють групу еколого-економіко-правових норм, які регулюють екологічні міжнародні стосунки, тісно пов'язані між собою загальним об'єктом. Це може бути інститут міжнародної відповідальності за екологічні правопорушення. Економіко-правові, еколого-правові норми й інститути поєднуються в галузі екологічного міжнародного права. Об'єктом галузі є весь комплекс екологічних міжнародних відносин (наприклад, висновок міжнародних договорів щодо збереження біорозмаїття й т.ін.).

Під кодифікацією екологічного міжнародного права треба розуміти систематизацію міжнародно-правових (економіко-правових, еколого-правових) норм, що здійснюється суб'єктами екологічного міжнародного права. Кодифікація припускає не тільки зведення в єдину систему чинних міжнародно-правових норм, але й більш точне їхнє формулювання, у договірній формі міжнародних порядків. Однак кодифікація екологічного міжнародного права не повинна обмежуватися цим, вона пов'язана з необхідністю зміни чинних, а також вироблення нових норм. Іншими словами, кодифікація супроводжується прогресивним розвитком міжнародного екологічного права.

Екологічна Конституція Землі повинна містити розділи з економіки збереження біорозмаїття, економічних механізмів стимулювання охорони біорозмаїття, теоретичних і практичних підходів до економічної оцінки живої природи, її функцій і послуг.

Для цього повинні бути виділені важливі напрямки еколого-економіко-правових перетворень, що сприяють збереженню біорозмаїття: еколого-збалансована реструктуризація національних економік і єдина міжнародна термінологічно-оцінна база, адекватний облік і оцінки цінності природного капіталу під час прийняття економічних рішень, пріоритетні інвестиційні вкладення, визначення прав власності на природні ресурси, торговельна політика з урахуванням пріоритетності екологічних чинників у глобальному розрізі (наприклад, експортна політика – скорочення питомої ваги в експорті первинних природних ресурсів при збільшенні питомої ваги високотехнологічної наукомісткої продукції й т.ін.).

Для створення потужного економічного базису кожної країни ринкові механізми мають сприяти швидкому і якісному відновленню виробництва на базі новітніх технологій і сучасних наукових досягнень, впровадженню нових методів господарювання з урахуванням транскордонної співпраці. Реформування економіки України визначає структурну реорганізацію в галузі використання, охорони й відтворення природних ресурсів, що охоплює економіко-екологічні механізми транскордонної співпраці, банківську, фінансово-кредитну систему, інвестиційну, інноваційну політику, безпосереднє здійснення природокористування на приватних і державних об'єктах підприємництва.

Міжнародна інтеграція фінансових ринків внаслідок використання нових інформаційних технологій вплинула на виведення потоків капіталу з національних економік країн. Останнім часом шляхом дедалі більшої орієнтації

своїї діяльності на міжнародні ринки, завдяки інтеграції ринків і максимізації конкурентних переваг від місцезнаходження фінансових коштів, самі підприємці, підприємства, фірми зуміли збільшити показники прибутковості.

Еколого-економічна співпраця з іншими державами у сучасних інформаційних умовах існування національної економіки неминуча. Міжнародна економіка функціонує в умовах, коли основні види економічної діяльності, такі, як виробництво, розподіл, споживання й обмін товарів і послуг, а так само їх складові (капітал, праця, керування, інформація, технологія, екологія, ринки) організуються, взаємодіють у глобальному масштабі, безпосередньо або з використанням розгалуженої мережі, яка пов'язує підприємства, організації, інститути, фірми й т.ін.

Необхідність міжнародної співпраці для підвищення рівня усвідомлення змін, що відбуваються у навколишньому середовищі в усьому світі, стала предметом обговорень, міжнародних наукових проектів. Таке ж велике значення має поширення знань і досвіду щодо багатьох альтернативних технологій, які в цей час вже існують або швидко створюються. Ці інновації запроваджуються під егідою Програми з навколишнього середовища Організації Об'єднаних Націй. Сучасні екологи висловили припущення про те, що довкілля має унікальну відновлювальну здатність щодо підтримки життя людини, але коли цей ресурс буде перевищений, наступить широкомасштабна екологічна катастрофа зі страхітливими наслідками для людства. І йдеться сьогодні про порятунок не окремих суспільств, а всієї планети в цілому.

Отже, від активної участі кожної людини та держав у вирішенні завдань охорони навколишнього природного середовища й природокористування залежить майбутнє цивілізації.

Література

1. **Sadchenko E.V., Harichkov S.K.** Sustainable business as a tool for stabilizing of economic situation in zones of ecological risk. In book: Business Styles and Sustainable Development. Fifth International Conference on Ethics and Environmental Policies. – Kyiv: National Ecological Center of Ukraine. – 2003. – P. 1/6-6/6.
2. **Садченко О.В.** Соціально-економічні аспекти впровадження традиційних форм природокористування в Україні// Збереження біорозмаїття: традиції та сучасність/ Відповідальний ред, Т.В. Гардашук. – К.: Хімджест, 2003. – С. 25-42.
3. **Садченко Е.В.** Принципы и концепции экологического маркетинга: Монография. – Одесса: Астропринт, 2002. – 400 с.
4. **Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р.** Экономика: Пер. с англ. со 2-го изд. – М: Дело, 1997. – 864.

УДК 330.342 *Доц. І.П. Соловій, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів*

СТВОРЕННЯ СВІТОВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (СЕО): ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ, ПЕРЕШКОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглядається вплив діяльності міжнародних організацій на стан довкілля. Обґрунтовано доцільність створення Світової Екологічної Організації та існуючі для цього передумови у контексті ідеї Екологічної Конституції Землі.

Ключові слова: стан довкілля, Екологічна Програма ООН, Екологічна Конституція Землі, глобальне екологічне управління